

"עופרת יצוקה" – הפן המדיני

עודד ערן

שלוש סוגיות ימשיכו להעסיק את הקהילה הבין-לאומית גם לאחר שהסיגה ישראל את החייל הישראלי האחרון מרצועת עזה. הראשונה היא מידתיות תגובתה לירי הקאסם; השנייה היא השימוש בסוגי נשק ותחמושת מסוימים; והשלישית היא הירי על מבנים של מוסדות בין-לאומיים הפועלים ברצועה. העיסוק בהן יהיה המחיר שתצטרך ישראל לשלם כדי לקבע, ככל שהדבר ניתן, משוואה חדשה בדעת הקהל הבין-לאומית בכל הקשור להתנהגותה במלחמתה הא-סימטרית בארגוני טרור, הפועלים מולה מתוך אוכלוסיות אזרחיות תמימות ותמימות למחצה.

במלחמה בעזה נפרצו כמה סייגים שהטילה ישראל על עצמה במלחמות הקודמות. כך למשל פגעו כוחות צה"ל במתכוון במסגדים ובבתי ספר על סמך מידע שבאתרים אלו מצויים נשק, תחמושת וגם חמושים מאנשי חמאס. בהקשר זה ראוי לציין את התגובה המזערית, גם בעולם המוסלמי לפגיעות אלו. יש להניח שהיא משקפת "הודאה" לא ישירה בשימוש שנעשה במבנים אלו לצורך הפעילות נגד ישראל. סייגים מסוימים אחרים נוספו, כגון אי-השימוש בפצצות מצרר, בין השאר בשל הביקורת בעולם ובארצות הברית לאחר השימוש הנרחב בהן ב-2006.

במלחמת לבנון השנייה ב-2006 היה אפשר להבחין במגבלות שהטילו על עצמם הן הדרג המדיני והן הדרג הצבאי הפוקד בשלושת התחומים שצוינו לעיל,

ואילו במבצע "עופרת יצוקה" הוסרו כמה מהן. הסרתן נבעה להערכתי משלוש סיבות. הסיבה הראשונה היא הרצון למזער ככל הניתן את מספר הנפגעים בקרב הכוחות הלוחמים הישראליים, כתגובה צפויה למלחמת לבנון השנייה; הסיבה השנייה נבעה מהמידע המוצק על השימוש שעושה חמאס במבנים אזרחיים, היינו בתי

הספר, מסגדים ומתקנים של ארגונים בין-לאומיים; והסיבה השלישית קשורה לזהותו של האויב במקרה זה, היינו חמאס. מותר היה לדרג המדיני שהחליט על

במלחמה בעזה נפרצו כמה סייגים שהטילה ישראל על עצמה במלחמות הקודמות.

ד"ר עודד ערן, ראש המכון למחקרי ביטחון לאומי

מבצע "עופרת יצוקה" להניח כי הקהילה הבין-לאומית תגלה מידה רבה יותר של "סלחנות" כלפי ישראל במלחמתה נגד ארגון שאינו מקובל על מדינות אירופה, ארצות הברית ואחרות. גם כמה מהממשלים בעולם הערבי מתייחסים אל מנהיגי חמאס כמי שכפאם שד.¹

עיסוקה של המנהיגות הפוליטית הבין-לאומית בסוגיות אלו יושפע מכמה גורמים, ובהם עיסוקה הפנימי של ישראל עצמה בחקירת השאלות האלו, ובייחוד השימוש בסוגי תחמושת מסוימים, מהירות השיקום ההומניטרי ושיקום התשתיות בעזה ומידת שיתוף הפעולה שתגלה ישראל בפעילות זו, ולבסוף – באווירה הפוליטית הבין-לאומית בעקבות הבחירות בישראל, הקמתה של הממשלה החדשה והתייחסותה לחידוש התהליך המדיני עם הפלסטינים.

עיתוי המבצע הצבאי בעזה וסימומו מוכיח שממשלת ישראל היוצאת נתנה את הדעת לשיקולים בין-לאומיים. הסגת החייל הישראלי האחרון מעזה לפני שהושבע נשיאה החדש של ארצות הברית היא דוגמה לכך. גם יצירת המסדרון ההומניטרי במהלך המבצע מצביעה על הרגישות (המוצדקת) לנושא ולדרישות הבין-לאומיות. הממשלה הבאה בישראל תאלץ לגלות יכולת תמרון מורכבת יותר מול הלחצים שתפעיל הקהילה הבין-לאומית בסוגיות השונות שמקורן במבצע צבאי בעזה מצד אחד והסוגיה הרחבה יותר של קידום התהליך המדיני במזרח התיכון מצד אחר.

בביקורם של ששת המנהיגים האירופים (ראש ממשלת צ'כיה, הנשיאה הצ'כית התורנית של האיחוד האירופי, נשיא צרפת, קנצלרית גרמניה, ראש ממשלת בריטניה, ראש ממשלת איטליה וראש ממשלת ספרד) בירושלים ב-18 בינואר 2009 הם נמנעו מלדון בשאלות של המידתיות, השימוש בנשק מסוים והפגיעה במוסדות בין-לאומיים ברצועת עזה, אך כולם הדגישו את רצונם לראות התקדמות בתהליך המדיני.

ראש ממשלת צ'כיה, שמדינתו היא בין המדינות הידידותיות ביותר לישראל באיחוד האירופי, אמר בהתייחסו לפסגה בשארם א-שיח', שעות אחדות לפני המפגש עם ראש הממשלה אולמרט: "המשתתפים קראו כמובן לכל הצדדים הנוגעים בדבר לחדש את תהליך

מותר היה לדרג המדיני להניח כי הקהילה הבין-לאומית תגלה מידה רבה יותר של "סלחנות" כלפי ישראל במלחמתה נגד ארגון שאינו מקובל על מדינות אירופה.

השלום מוקדם ככל שניתן. הם הסכימו כי תפקידו הפעיל של הממשל האמריקאי החדש בתהליך חיוני לחלוטין והביעו את התקווה שהתהליך יהיה הנושא המועדף של הממשל במדיניות החוץ שלו". נשיא צרפת הזדרז באותו מפגש להציע פסגה שתדון בשאלה "כיצד המדינה הפלסטינית תשכון בשלום עם מדינת ישראל".²

אכן, הסימנים הראשונים מצדו של הנשיא אובמה, ובכללם שיחות הטלפון שניהל עם מנהיגים במזרח התיכון מיד עם כניסתו לתפקיד, מצביעים על כוונת הממשל להעניק עדיפות לתהליך המדיני. הנשיא החדש יאלץ להמתין עד אשר תתבהר התמונה הפוליטית הפנימית בישראל ובזירה הפלסטינית. יטעו אלו שיניחו כי הממשל החדש יירטע מלעסוק בנושא בשל הצורך לעסוק במשבר הפיננסי הגלובלי או בשאלות, כגון המלחמה באפגניסטן וההחלטה להוציא את הכוחות האמריקניים מעיראק.

בתהליך קבלת ההחלטות בממשל החדש בווישינגטון אשר לדרך שארצות הברית צריכה לטפל בה בסוגיות הסכסוך הישראלי-פלסטיני והישראלי-סורי יאלצו משתתפיו להתמודד עם החולשות של המערכות המדיניות באזור ועם הבעיות שהתגלעו וחודדו במבצע "עופרת יצוקה". בישראל, ברשות הפלסטינית ובין המשתתפים הנוספים בתהליך המדיני בין ישראל ובין הפלסטינים תתעורר ההשוואה בין רצועת עזה ובין השטח שבשליטת הרשות הפלסטינית. במילים אחרות, השאלה היא כיצד למנוע את העתקת המצב ששרר בעזה ליהודה ושומרון, היינו יכולת ארגוני הטרור למיניהם לייצר ולשגר רקטות, פרימיטיביות ככל שיהיו, והאם ישראל יכולה להסכים לתחליפים פלסטיניים או בין-לאומיים לפעילותה היא באזור זה.

המבצע החריף את מערכת היחסים הפנימית בין חמאס לפתח, והיא תפחית עוד יותר את יכולתו של אבו מאזן (או של יורשו) לנהל באפקטיביות משא ומתן

עם ממשלת ישראל שיעסוק בכל סוגיות הליבה. החלטת מועצת הביטחון 1860 לא הזכירה את חמאס, אבל מאמצי השיקום בעזה יחייבו הידברות עם "השלטון" שם, ונראה כי הרצון לחזק את משטר הפסקת האש יגרום לכמה ממדינות האיחוד האירופי לשקול הקלה בתנאי הסף להידברות עם חמאס. תוצאה אפשרית של הקלה זו תהיה ערעור נוסף במעמדו של אבו מאזן. המבצע חידד עוד יותר את מערכת היחסים בין המשטרים המתונים בעולם הערבי ובין איראן. לא קשה לנחש למי התכוון הנשיא מובראק בנאומו בוועידה בכווית ב־19 בינואר 2009 כאשר אמר שאין להניח לכוחות חיצוניים לנצל

המבצע החריף את מערכת היחסים הפנימית בין חמאס לפתח, והיא תפחית את יכולתו של אבו מאזן לנהל באפקטיביות משא ומתן עם ממשלת ישראל שיעסוק בכל סוגיות הליבה.

את הטררגדיה של הפלסטינים כדי לפלוש לתוך העולם הערבי.³ אין להניח שאיראן תזנח את גרורתה חמאס ולא תסייע לשיקומה הכלכלי, הצבאי והמדיני.

שאלה נוספת שעמה יצטרך הממשל החדש להתמודד, בייחוד אם יחליט להיכנס לעובי קורת המשא ומתן בין ישראל וסוריה, היא מערכת היחסים עם טורקיה. במהלך המבצע נקטו ראשיה של מדינה זו שפה בוטה וביקורתית על

ישראל. ייתכן שהתבטאויות אלו משקפות כעס על שראש ממשלת ישראל, שביקר באנקרה ימים אחדים לפני תחילת המבצע, לא רמז לעמיתו על כוונת ישראל לתקוף בעזה, ועל שטורקיה נדחקה, תוך כדי הניסיונות להביא להפסקת אש, ממרכז הזירה המדינית כאשר מצרים קוטפת את מרבית הפרות המדיניים. דחיקתה הצפויה של טורקיה גם מתפקיד המתווך המדיני במסלול הסורי-ישראלי עלולה להביא להחרפה נוספת ביחסי אנקרה-ירושלים. על ממשלת ישראל החדשה להשקיע מאמץ בבקרת נזקים הן עם ממשלת טורקיה והן עם ירדן, שכל עימות ישראלי-פלסטיני מעורר בה חרדות קיומיות כמעט. אם נכונה ההערכה שראש המודיעין הכללי של ירדן סולק לאחרונה על רקע ניסיונו לשפר את היחסים עם חמאס-ח"ל, הדבר מצביע על ההתרוצצות הפנים-ירדנית בנושא.⁴

עבדאללה מלך ערב הסעודית אמר בנאומו בוועידה בכווית: "על ישראל להבין כי הבחירה בין מלחמה ובין שלום לא תישאר פתוחה לעד וכי יזמת השלום הערבית המונחת היום על השולחן לא תישאר שם לעד".⁵ החלטת מועצת הביטחון 1860 מ-8 בינואר 2009 על האירועים בעזה מציינת את חשיבות יזמת השלום הערבית בקריאתה לחידוש המאמצים להשכנת שלום.⁶ גם בשאלה זו, של שילוב היזמה הערבית במשא ומתן הישראלי-פלסטיני, יאלץ הממשל החדש לדון ולהכריע בטרם יחליט להתניע את חידוש המשא ומתן בראשותו.

מדינות ערב המתונות, ובייחוד מצרים, גילו נכונות בפומבי להתעמת עם איראן וגרורותיה. יש להניח שהן יתבעו מארצות הברית בתמורה תמיכה איתנה יותר בזימה.

אלו הן רק מקצת השאלות המדיניות המתעוררות ומתחדדות בעקבות מבצע "עופרת יצוקה". קיימים ביניהן יחסי גומלין מסועפים כמו שקיימים בין שחקנים ראשיים (או הרואים בעצמם כאלו) בזירה המדינית

שעניינה פתרון הסכסוך הישראלי-ערבי. ממשלת ישראל החדשה תזדקק לכושר תמרון ותחכום מרבי כדי להתמודד עם הסוגיות המידיות של המבצע ועם השאלות שיש להן השלכות עמוקות על ביטחונה ועל מעמדה הבין-לאומי.

עבדאללה מלך ערב
הסעודית: יזמת השלום
הערבית (המוצעת
לישראל) המונחת היום
על השולחן לא תישאר
שם לעד.

הערות

- 1 בוועידת הפסגה הערבית בכווית ב-19 וב-20 בינואר 2009 אמר מלך ערב הסעודית: "אני חייב לומר בכל הכנות לאחיי הפלסטינים שהסכסוך הפנימי ביניהם מאיים על מאבקם יותר מאשר פלישת ישראל".
- 2 מברק משרד החוץ לנציגותיו מיום 18 בינואר 2009
- 3 Egyptian State Information Service 19.1.20
- 4 Jerusalem post, 30/12/2008
- 5 Arab News 20/1/09
- 6 (8 סעיף) (2009) 1860 / Res / S